Kaustisen koululaitoksen historia

Kaustisen koululaitoksen historia Kaustisen koululaitoksen historia ulottuu 1600-luvulle, jolloin kansanopetus oli pitkälti kirkon vastuulla. lukukinkerit, lukkarinkoulu, sunnuntaikoulu, kiertokoulu ja rippikoulu olivat keskeisiä opetuksen muotoja. Lukutaitoa ja kristinopin tuntemusta edellytettiin muun muassa ehtoolliselle ja avioliittoon aikovilta.

Kaustisella lukukinkereitä järjestettiin eri puolilla seurakuntaa aina 1800-luvulle saakka, ja lukutaitoa opetettiin myös kylissä toimineiden koulumestareiden johdolla. Sunnuntaikoulu ja kiertokoulu laajensivat lasten opetusta 1800-luvulla. Kaustisella toimi sunnuntaikoulu jo 1850-luvulla, ja säännöllinen kiertokoulu käynnistyi 1880-luvun alussa. Kiertokoulussa opetettiin muun muassa lukemista, kirjoittamista, laskentoa, uskontoa ja Raamatun historiaa.

Kiertokoulun toiminta jatkui vuoteen 1926 saakka, jolloin oppivelvollisuuden myötä sen tehtävät siirtyivät varsinaisille kouluille. Kansakoulun synty Kaustisella keskusteltiin kansakoulun perustamisesta ensimmäisen kerran jo 1870-luvulla. Vastustuksesta huolimatta ensimmäinen yksityinen kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1879 Puumalaisen talossa.

Koulun toiminta kuitenkin keskeytyi vuonna 1881. Uudelleen kansakoulu aloitti Virkkalan Seksmannin talossa 8.1.1884, ja tätä vuotta pidetään Kaustisen kansakoululaitoksen varsinaisen toiminnan alkuna.

Kansakoulun kehittämisessä merkittävä rooli oli kirkkoherroilla sekä aktiivisilla paikallisilla vaikuttajilla. Aluksi koulua käytiin vuokratiloissa ja koulun järjestämisestä käytiin kunnassa vilkasta keskustelua. Lopulta 1890-luvulla Kaustinen jaettiin koulupiireihin, joiden tehtäväksi tuli omien koulujen rakentaminen ja ylläpito.

Vuosisadan vaihteeseen mennessä Kaustiselle syntyi neljä keskeistä koulupiiriä: Kirkonkylä, Nikula, Vintturi sekä Köyhäjoki–Kola. Koulurakennukset valmistuivat pääosin vuosina 1895–1896. Myöhemmin perustettiin uusia koulupiirejä muun muassa Jylhään, Salonkylään, Järvelään ja Puumalaan.

Oppivelvollisuus ja koulut kunnan haltuun

Vuonna 1921 voimaan tullut oppivelvollisuuslaki muutti Kaustisen koululaitosta merkittävästi. Koulut siirtyivät vähitellen kunnan hallintaan, uusia alakouluja perustettiin ja kiertokoulu lakkautettiin. Koulutilojen tarve kasvoi nopeasti, ja useilla kouluilla jouduttiin aluksi turvautumaan vuokratiloihin.

1930-luvulla Kaustiselle rakennettiin uusia koulurakennuksia, muun muassa Järvelän ja Puumalan koulut. Koulupiirien määrä kasvoi, ja koulunkäynti tavoitti yhä suuremman osan lapsista. Sotavuosina koulutyötä vaikeuttivat tilapäiset sulkemiset, materiaalipula ja siirtoväen saapuminen, mutta koululaitos jatkoi toimintaansa olosuhteiden sallimissa rajoissa.

Vintturin koulun koko oppilaskaarti pihalla yhdessä opettajansa Emil Anttolan kanssa. Koulun oikeanpuoleisessa päässä olevassa opettajan asunnossa Algot Untola asusteli lukuvuoden, jona aikana kypsyivät aiheet mm. Harhama-romaaniin.
(Valokuva Leena Haukilahti)

Kaustislaissyntyinen opettaja Samppa Luoma (aik. Luomala) oli Nikulan koulun opettaja 1900-1902, Hän oli innokas nuorisoseura- ja kotiseutumies, joka tallensi perinnettä ja valokuvasi tapahtumia.

Koululaitoksen kehittyminen sodan jälkeen

Sotien jälkeen Kaustisen koululaitos laajeni ja koulurakennuksia uudistettiin. Oppilasmäärät kasvoivat monilla alueilla, minkä vuoksi rakennettiin uusia kouluja ja laajennettiin vanhoja. Samalla kehittyivät kouluruokailu, kouluterveydenhuolto, kouluhammashoito, oppilasavustukset ja koulukuljetukset.

1950-luvulla käynnistyi keskustelu keskikoulun ja kansalaiskoulun perustamisesta. Kaustisen–Ullavan kunnallinen keskikoulu aloitti vuonna 1960, ja uusi koulurakennus valmistui vuonna 1962. Kansalaiskoulu puolestaan tarjosi oppilaille käytännönläheistä jatko-opetusta kansakoulun jälkeen. Kaustisen ja Ullavan yhteinen kansalaiskoulupiiri muodostettiin vuonna 1965. Kouluverkko muuttui vähitellen oppilasmäärien pienentyessä. Esimerkiksi Nikulan ja Kolan koulut lakkautettiin vuonna 1969, kun taas suuremmissa koulupiireissä toimintaa jatkettiin ja koulurakennuksia kehitettiin.

Siirtyminen peruskouluun 1970-luvulla suomalainen koulujärjestelmä uudistui perusteellisesti. Kaustisella siirryttiin peruskoulujärjestelmään vaiheittain vuodesta 1974 alkaen, ja koko kunnan koululaitos oli siirtynyt peruskouluun lukuvuoden 1978–1979 alussa. Peruskoulu toi kaikille yhteisen, maksuttoman ja yhdeksänvuotisen oppivelvollisuuden. Kaustisella koulutoimen hallintoa uudistettiin, koululautakunnan asema vahvistui ja vuonna 1974 perustettiin koulutoimenjohtajan virka. Koululaitos muodostui vähitellen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jossa eri kylien koulut olivat osa kunnan yhteistä koulutoimea. Musiikkilukion ja toisen asteen kehitys Kaustisen koulutuksen erityispiirteeksi nousi vahvasti musiikkikoulutus.

Pitkäjänteisen työn tuloksena Kaustiselle myönnettiin musiikkilukion perustamislupa vuonna 1976. Musiikkilukio aloitti toimintansa lukuvuonna 1976–1977, aluksi kansanopiston tiloissa. Musiikkilukiosta on vuosikymmenten aikana kasvanut merkittävä osa Kaustisen koulutustarjontaa. Musiikkilinjansa lisäksi lukiossa toimii yleislinja, ja opiskelijoille on tarjoutunut mahdollisuuksia yhteistyöhön myös ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Vuonna 2026 Kaustisen musiikkilukio viettää 50. lukuvuottaan.

Kaustisen koululaitos tänään

Kaustisen koululaitos on kehittynyt kirkollisesta kansanopetuksesta monipuoliseksi ja kunnan ylläpitämäksi koulutusjärjestelmäksi. Sen historiaan ovat vaikuttaneet vahvasti kyläyhteisöt, opettajat, seurakunta, kunnan päätöksentekijät sekä aktiiviset paikalliset asukkaat. Koulutuksen historia kertoo samalla Kaustisen yhteisöllisyydestä. Alkuvaiheen vastustuksesta huolimatta koulutusta rakennettiin määrätietoisesti eri puolille kuntaa.

Vuosikymmenten aikana koululaitos on mukautunut yhteiskunnan muutoksiin, oppivelvollisuuden laajenemiseen, peruskoulu-uudistukseen sekä uusiin koulutustarpeisiin. Kaustisen kouluhistoria onkin kertomus lukutaidon ja kirkollisen opetuksen ajasta kohti kaikille yhteistä peruskoulua sekä vahvaa musiikki- ja lukiokoulutusta. Sen erityisenä voimavarana on säilynyt ajatus siitä, että koulutus on koko yhteisön yhteinen asia.

(Lähde: Risto Känsälä: Kaustisen koululaitos 1884-1984)

Kirkonkylän kansakoulu keskellä vehmasta Kissakangasta noin 1920-luvulla. Idyllistä on säilynyt nykyisen koulukeskuksen pihalla oleva kivi ja mänty, jotka näkyvät kuvan vasemmassa reunassa. (Kuva Inkeri Lehtola)

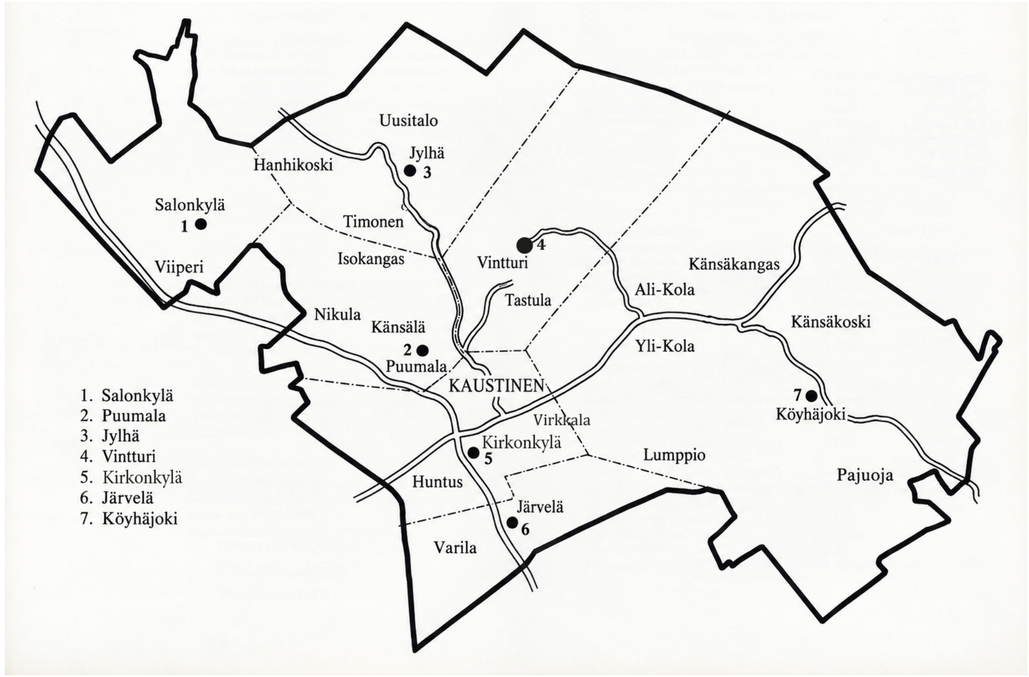

Kaustisen koulupiirit 1980-luvulla.